

ὑποκειμένας τῇ δεσποτείᾳ χώρας, κρημνίζουσι τὸ ἐν Ἰσθμῷ τεῖχος καὶ συνειννοῦνται πρὸς τὸν σουλτάνον Μουράτ, τινὲς δὲ καὶ αὐτομολοῦσι πρὸς τοὺς Τούρκους. Σημαντικὸν δὲ φαινόμενον τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀποσυνθέσεως εἶνε, ὅτι ἐν τῷ περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν ζητήματι οἱ Πελοποννησίου διάκεινται ἀείποτε ἐχθρικῶς πρὸς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπικρατοῦν θρησκευτικὸν ρεῦμα, καὶ ἂν μὲν οἱ Βυζάντιοι ἀποκλίνωσιν εἰς τὴν ἑνωσιν, οἱ Στρατιῶται διακηρύττουσιν ὅτι οὐδέποτε θὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἂν δ' ἐκείνοι ἀπομακρύνονται τῆς Ῥώμης, οὗτοι προσποιῶνται τὸν παπολάτρην, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Ἔπεται συνέχεια.

Κ. ΣΑΘΑΣ

Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΒΙΛΛΕΜΕΡ

(Μυθιστορία Γεωργίας Σάνδ.—Μετάφρασις Α. Β.)

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Ζ'

Ἐπιστολὴ τοῦ Μαρκησίου Βιλλεμέρ πρὸς τὸν Δούκα Ἀλεξίαν.

Πολινιάκ, 1 Μαΐου 1845.

(Διὰ τοῦ Le Puy—Ἄνω Λείτηρ)

Ἡ διεύθυνσις τὴν ὁποίαν σοῦ γράφω εἶνε μυθικόν, τὸ ὅποιον εἰμ' εὐτυχῆς ὅτι σοῦ ἐμπιστεύομαι. Ἄν αἰφνιδίως συμβῆ ν' ἀποθάνω μακρὰν σου, γνώριζε ὅτι πρέπει νὰ στείλῃς ἀμέσως ἐδῶ, καὶ νὰ φροντίσῃς ὥστε τὸ παιδίον νὰ μὴ παρεμεληθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἔχω ἐμπιστευθῆ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν μὲ γνωρίζουν, οὔτε τὸ ὄνομά μου ἤξεύρουν οὔτε τὸν τόπον μου, οὐδὲ ἂν ὅτι εἶμαι πατήρ τοῦ παιδίου. Ὅλαι αὐταὶ αἱ προφυλάξεις εἶνε ἀναγκαῖαι, καθὼς ἄλλοτε σοῦ εἶπα. Ὁ κ. Γ. ἔχει πάντοτε ὑποψίας, τῶν ὁποίων συνέπεια θὰ ἦτο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς γνησιότητος τῆς κόρης του, ἥτις ἐν τούτοις εἶνε ἀληθεστάτη. Ὁ φόβος οὗτος ἐβασάνισε δυστυχῆ μητέρα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη νὰ κρατήσω μυστικὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Διδιέ μέχρις οὗ ἤθελεν ἐξασφαλισθῆ ἡ τύχη τῆς Λαύρας. Παρετήρησα πολλάκις, ὅτι τὰ διαδήματά μου κατεσκοπεύοντο μὲ πολλὴν περιέργειαν. Ἐνοεῖς λοιπὸν πόσον πρέπει νὰ φυλάττωμαι.

Διὰ τοῦτο ἐποποθέτησα τὸν υἱόν μου τόσον μακρὰν μου, καὶ εἰς ἐπαρχίαν ὅπου οὐδεμίαν ἔχω σχέσιν καὶ δὲν κινδυνεύω ἐπομένως νὰ προδοθῶ ἐκ τυχαίων συναντήσεων. Οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς ὁποίους

ἐνεπιστεύθη μοῦ παρέχουν πᾶσαν ἀσφάλειαν τιμιότητος, ἀγαθότητος καὶ ἐχεμυθίας, διότι οὔτε ἐρωτοῦν οὔτε μ' ἐξετάζουν. Ἡ τροφὸς εἶνε ἀνεψιὰ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου γέροντος ὑπέρτερου, τὸν ὁποῖον ἐχάσαμεν πέρυσιν. Αὐτὸς μὲ τὴν εἴγε συστήσει· ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἤξευρε ποῖος εἰμαι. Μὲ γνωρίζει ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερνιέ. Εἶνε νέα, ὑγιὴς καὶ εὐπροσήγορος, ἀπλῆ χωρικὴ ἀλλὰ εὐπορος. Δὲν τὴν κατέστησα πλουσιωτέραν, διότι ἐφοβήθη νὰ ἀναπτύξω ἔτι μάλλον τὴν ἐρριζωμένην φιλοχρηματίαν καὶ τὰς ταμειευτικὰς διαθέσεις τῶν ἐδῶ ἀγροτῶν, κ' ἐπεθύμουν ν' ἀναπτυχθῆ μὲν τὸ πτωχὸν αὐτὸ παιδίον ὑπὸ τοὺς ἀληθεῖς ὄρους τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, νὰ μὴ μαραινθῆ ὅμως ἐκ τῆς ὑπερβολῆς αὐτῶν.

Οἱ ξένοι μου, — διότι ἐκ τῆς κατοικίας των σοῦ γράφω, — εἶνε μισθοῦ καὶ φύλακες τοῦ κτήματος, ὅπου, ἐπὶ βραχυδουροπέδιον, ἐγείρεται ἐν τῶν ἀγριωτέρων φρουρίων τοῦ μεσαιῶνος, κοιτὶς τῆς οἰκογενείας ἐκείνης, ἧς οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι διεδραμάτισαν τόσον ἀτυχῆ πρόσωπον κατὰ τὰς τελευταίας περιπετειᾶς τῆς μοναρχίας μας. Καὶ τῶν προγόνων των δ' ἐπίσης ἡ ἐνέργεια ὑπῆρξε λίαν λυπηρὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, καὶ σπουδαιοτάτη καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ τιμαριῶται ἐπεκράτουν τῶν Βασιλέων. Εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐργασία, διὰ τὴν ἱστορικὴν διατριβὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολοῦμαι, νὰ περισυναχθῶσιν αἱ ἐδῶ παραδόσεις καὶ νὰ μελετηθῆ ἡ φυσιογνωμία τοῦ πύργου καὶ τῆς χώρας. Ὡστε δὲν ἐψεύσθη, βλέπεις, ἐντελῶς, πρὸς τὴν μητέρα, ὅτε τῆς εἶπα ὅτι ἐπεχείρουν περιοδεῖαν πρὸς διδασκαλίαν μου.

Πολλὰ τις ἀληθῶς ἔχει νὰ μάθῃ ἐν μέσῳ τῆς ὠραίας αὐτῆς Γαλλίας, ἣν ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐπισκεφθῆ τις, καὶ ἥτις ἐπομένως κρύπτει ἔτι τὰ ποιητικὰ τῆς μυστήρια καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς τῆς θησαυροὺς εἰς ἀπροσίτους γωνίας. Ὁ τόπος ἐδῶ οὔτε δρόμους ἔχει οὔτε ὁδηγούς, οὔτε εὐκολίαν συγκοινωνίας οἰανδήποτε· πᾶσα δ' ἀνακάλυψις πρέπει νὰ κατακτηθῆ διὰ κινδύνων καὶ κόπων. Καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοί του τὸν ἀγνοοῦν ὡς οἱ ξένοι. Ὁ καθαρὸς ἀγροτικὸς βίος περιορίζει ἐντὸς στενοτάτου ὀρίζοντος τὰς γνώσεις ἐκάστου μέρους. Ἀδύνατον λοιπὸν εἶνε νὰ διδασθῆ τις ὁδοιπορῶν, ἐκτὸς ἂν γνωρίζῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν σχετικὴν θέσιν ἐκάστου χωριδίου. Ἄν δὲν εἶχα μαζί μου χάρτην λεπτομερῆ, τὸν ὁποῖον συμβουλεύομαι εἰς ἕκαστον βῆμά μου, μολονότι ἔρχομαι ἐδῶ τρίτην ἤδη φοράν ἐντὸς δύο ἐτῶν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διδιέ, θὰ ἤμην ἠναγκασμένος νὰ διευθύνωμαι κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, πρᾶγμα ἀκατόρθωτον ἐπὶ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον διατέμνουν βαθύταται φάραγγες, διασχίζουσιν ὑψηλότατα τείχη λάβας καὶ διαπερῶσι πολυᾶριθμοὶ χεῖμαρροι.

Ἄλλὰ δὲν ἔχω καὶ ἀνάγκην νὰ προχωρήσω μακρὰν, ἵνα ἐκτιμήσω τὸν παράδοξον καὶ ἰδιόρ-

ρυθμον χαρακτήρα τού τόπου. Τίποτε, φίλε μου, δὲν δύναται νὰ σοῦ παραστήσῃ τὴν γραφικὴν καλλονὴν τοῦ λεκανοπεδίου τούτου, καὶ δὲν γνωρίζω θέσιν, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρ δύναται δυσκολώτερον νὰ περιγραφῆ. Ὀλιγώτερον ἀγρία τῆς Ἑλβετίας, καὶ περισσώτερον ὠραία τῆς Ἰταλίας, ... εἶνε ἡ κεντρικὴ Γαλλία, μ' ὅλα τῆς τὰ ἐσθερμένα ἡφαιστεια, τὰ ὁποῖα περιβάλλει θαυμασιὰ βλάστησις. Δὲν εἶνε ἐν τούτοις οὔτε ἡ Ὠβέρνη οὔτε ἡ Λιμόζα, τὰς ὁποίας γνωρίζεις. Δὲν ἔχεις ἐδῶ τὴν πλουσίαν Λιμάνην, πεδίων εὐρῶ σιτοφόρων ἀγρῶν καὶ λειμώνων φρασσομένων μακρὰν εἰς τὸν ὀρίζοντα ὑπὸ συμπαγῶν ὀρέων, οὔτε ὀροπέδια εὐφορα περιβαλλόμενα ὑπὸ τάφρων φυσικῶν ὄχι. Πανταχοῦ ἐδῶ εἶνε κορυφαὶ καὶ χαράδραι· μόλις δ' εὐρίσκει στενοὺς τινὰς μυχοὺς ἢ γεωφράς καὶ ἀποτόμους κλιτύας. Ἐκεῖ καταφεύγει, αὐτὰ καταλαμβάνει, σπείρουσα ὅπου δύναται τοὺς χλοερούς τῆς τάπητας, τὰ σιτηρὰ τῆς καὶ τὰ ὄσπρια, ἅτινα τόσον ἀγαπῶσι τὴν γόνιμον τέφραν τῶν ἡφαιστειῶν, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν στενῶν ῥαγάδων τῶν ἐκ λάθας ρευμάτων, ἅτινα κατακλύζουσι πανταχόθεν τὴν χώραν. Ἀνὰ πᾶσαν γωνιώδη καμπὴν τῶν ρευμάτων αὐτῶν, ἀπαντᾷ τις νέον λαβύρινθον, ὅστις φαίνεται ἐπίσης ἀδιάβατος, ὡς ὁ πρὸ μικροῦ. Ἄλλ' ὅταν ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ὀφρῦος τοῦ πολυδαϊδάλου ἐκείνου περιβόλου δυνηθῆ τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν ἐκ περιωπῆς, θαυμάζει τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἤρεμον ἀρμονίαν εἰκόνας λαμπρᾶς εἰς ἡν οὐδὲν δύναται νὰ προσθήσῃ ἡ φαντασία.

Ὁ ὀρίζων εἶνε πλήρης μεγαλείου. Ἐν πρώτοις ἔχει τις ἐνώπιόν του τὰς Σεβέννας. Μακρὰν δέ, ἐν μέσῳ ὀμίχλης, διακρίνεται τὸ Μεζέγκον μὲ τὰς ἀποτόμους καὶ ἀπορροῶνας πλευράς του, καὶ ὅπισθεν αὐτῶν ἡ *Θημωνιά τῶν Βύρλων* (*Gerhier-de-Jones*), ἡφαιστειὸς τόπος ἀναμιμνήσκων τὸ Σοράκτον, ἀλλὰ πολὺ πλέον ἐκείνου ἐπιβάλλον ἕνεκα τῆς μεγαλοπρεποῦς του βάσεως. Ἄλλα δὲ περίξ βουνὰ ποικιλόσχημα, τὰ μὲν ἡμισφαιρικὰ ὡς αἱ κορυφαὶ τῶν Βοσγιῶν, τὰ δὲ ὅμοια πρὸς κάθετα ὀδοντωτὰ τείχη, περιβάλλουσι διάστημα εὐρὸν ὡς ἡ πεδιάς τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ βαθὺ ὡς κύλιξ ὑπερμεγέθης, ὡς ἂν ὅλα τὰ ἡφαιστεια ἅτινα συνετάραξαν τὴν χώραν ταύτην περιελαμβάνοντο κατ' ἀρχὰς ἐντὸς κρατῆρος μυθῶν διαστάσεων.

Κατωτέρω δὲ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς ζώνης αἱ λεπτομέρειαι τοῦ πίνακος παρίστανται πολλάκις ἐν θαυμαστῇ εὐκρινείᾳ. Βλέπει τις πολλαχοῦ δευτέραν, τρίτην καὶ τετάρτην ἐνίοτε σειρὰν ὀρέων ἐπίσης ποικίλων τὴν μορφήν, ταπεινομένων δὲ βαθμηδὸν περὶ τὴν κεντρικὴν ἐπιφάνειαν, ἣν καλοῦσιν ἐδῶ πεδιάδα, καὶ ἣν διασχίζουσι τρεῖς ποταμοί. Ἄλλ' ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶνε φαινομένη μόνον· διότι δὲν ὑπάρχει σημεῖον τοῦ ἐδάφους, ὅπερ νὰ μὴ ἀνεκίνησάν, συνετάρα-

ξαν ἢ διέρρηξαν οἱ γεωλογικοὶ σπασμοί. Ἐκ τῶν σπλάγγων τῆς κοιλάδος ταύτης προέκυψαν ὄγκοι κολοσσαῖοι, οἵτινες ἀπογυμνωθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἀποτελοῦσι σήμερον τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα ἡφαιστειογενῆ τειχώματα, ἅτινα ἀπαντῶνται μὲν καὶ ἐν Ὠβέρνη ἄλλ' ἐδῶ ἔχουσι ἄλλα σχήματα καὶ πολὺ μεγαλειτέρας διαστάσεις. Εἶνε βράχοι μεγάλοι ἐρυθρομέλανες, οὓς θὰ ὑπελάμβανέ τις φλέγοντας ἀκόμη καὶ οἵτινες, δύνοντος τοῦ ἡλίου, ὁμοιάζουσι ἡμίσειστον ἀνθρακίαν. Ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ καθέτως ἀποτόμων ὀροπεδίων τῶν, ὧν αἱ πλευραὶ ὀγκοῦνται πολλαχοῦ δίκηνη πύργων καὶ προμαχῶνων, οἱ κάτοικοι ἔκτισαν ναοὺς τὸ κατ' ἀρχὰς, εἶτα φρουρία καὶ ἐκκλησίας, καὶ τέλος χωρία καὶ πόλεις. Τὸ Πουὶ κείται ἐν μέρει ἐπὶ τῆς βάσεως ἐνὸς τῶν ἡφαιστειογενῶν αὐτῶν τειχωμάτων, τοῦ βράχου Κορνηλίου, ὄγκου ὁμογενοῦς, συμπαγοῦς καὶ ἀληθῶς μεγαλείου, οὗ τινος ἡ κορυφὴ καθιερωμένη τὸ πάλαι εἰς τοὺς Γαλατικούς καὶ εἶτα εἰς τοὺς Ῥωμαίους θεοὺς, φέρεται ἔτι τὰ ἐρείπια φρουρίου μεσαιωνικοῦ, καὶ δεσπόζει τῶν θόλων θαυμασίας Βασιλικῆς οἰκοδομηθείσης ἐκ τῶν ἐγκάτων του.

Ἡ Βασιλικὴ αὕτη εἶνε μνημεῖον μεγαλοπρεπὲς ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς φυσικῆς σκηνογραφίας. Διαγράφεται μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα ἐπὶ τοῦ ἀτμώδους μακρονοῦ ὀρίζοντος τῆς πεδιάδος, διότι ἐκ τοῦ συνόλου τῆς εἰκόνας αὐτῆς μόνος ὁ τῶν Σεβεννῶν ὀρίζων φαίνεται καθαρὸς ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τούτο εἶνε νομίζω τὸ μυστήριον τῆς μαγικῆς τῆς ἀπόψεως. Αἱ ἐγγὺς λεπτομέρειαι ἀναδεικνύουσιν οὕτω ἔτι μᾶλλον τὸ σκιερὸν βάθος τοῦ πίνακος καὶ παρίστανται ἐπίσης ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀπαιτέρων ἐκείνων ὄγκων. Ἡ ἐντελής ἀπομόνωσις τῆς Ῥώμης ἐν μέσῳ τοῦ ἀπείρου αὐτῆς ὀρίζοντος εἶνε ὁ κύριος λόγος δι' ὃν δυσκόλως δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῶν μνημείων αὐτῆς ὁ πλησίον ἰστάμενος. Ἐδῶ ἔπρεπε νὰ κείται ἡ Ῥώμη. Ἐπὶ τοῦ γιγαντιαίου αὐτοῦ μονολίθου βάρθρου ἔπρεπε νὰ διάνοια τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ν' ἀνατείνῃ εἰς τῶν αἰθέρων τὰ ὕψη τὸν θαυμάσιον θόλον τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἄλλ' ἀπορῶ ἐν τούτοις, διατὶ ἡ πνευματικὴ ἡμῶν αὐτὴ λατρεία πρὸς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν Ἁγιον Πέτρον, — πόλιν βδελυρὰν ἐγγλείουσαν σεβαστὰ ἐρείπια, καὶ νομίζουσαν ὅτι ἀντικατέστησε πάντα διὰ κτιρίου ἀπειρομεγέθους, ὅπερ εἶνε μὲν — τὸ παραδέχομαι — ἀριστούργημα ἀρχιτεκτονικῆς ἐπιστήμης ἀλλ' ὄχι καὶ ἀριστούργημα αἰσθητικῆς καὶ καλαισθησίας. Ἦκουσα λεγόμενον, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὄγκου εἶνε τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι δὲν ἀποκαλύπτει τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὸ ὕψος ἄνευ τῆς βοηθίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς συγκρίσεως, καὶ ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἐνόησα τίποτε. Ἐγὼ τοῦλάχιστον

χιστον ὑπέθετον πάντοτε, ὅτι τῆς τέχνης ἔργον εἶνε νὰ μεγαλοουργῇ διὰ μικρῶν, καὶ ὅτι τὸ ἀληθές μεγαλεῖον δὲν συνίσταται εἰς τὴν ὕλην ἢ μεταχειρίζεται ἀλλ' εἰς τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα. Ὅλιγον μὲ μέλει, ἂν ὄν τι ἢ πρᾶγμα μετρεῖται εὐκόλως, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς μου δὲν τὸ μετρεῖ ὁ δὲ νοῦς μου τὸ μεγαλοποιεῖ ἄκων καὶ ἀνεπιγνώστως. Τῶν ναῶν ὡς καὶ τῶν ὁρέων τὸ μεγαλεῖον συνίσταται εἰς τὰς σχετικὰς αὐτῶν ἀναλογίας, καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς φαντασίας μας. Καὶ εἰς τῆς φύσεως καὶ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἔργα ὑπάρχουν ἀριστοτεχνήματα, φέροντα τὸν τύπον μεγάλης ἐμπνεύσεως, καὶ ἄλλα οὐδὲν ἄλλο μαρτυροῦντα ἢ ἀφθονίαν μόνον, κόπωσιν ἴσως, ἢ καὶ ἀπλὴν ἰδιοτροπίαν.

Διὰ τοῦτο δὲ ἀπέμεινα πολλάκις ἀπαθὴς ἐνώπιον πραγμάτων καθιερωμένων ὑπὸ τοῦ γενικοῦ θυμασμοῦ ἢ θέσεων διασήμεων ἐκ τῆς κοινῆς φήμης. Δὲν ἀγαπῶ τὴν θάλασσαν, ὡς ἠξεύρεις, ὡσάκις δὲν τὴν βλέπω διὰ πολλῶν δένδρων ἢ διασχιζομένην ὑπὸ πολλῶν βράχων. Μὲ φαίνεται δυσανάλογος, ὡσάκις καταλαμβάνει πολὺ τῆς ἀπόψεως μέρος, καὶ μὲ φαίνεται ἐπίσης δυσανάλογος ὁ οὐρανὸς ὅπου εἶνε λιαν ὑπαιθρος ἢ χώρα. Ἐχω ἴσως ἐντός μου πνεῦμα ἀντιδραστικόν, ὡς μὲ κατηγορεῖ ἡ μήτηρ μου· τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶνε σιωπηρόν, ἀλλὰ ἰσχυρογῶμον, πολὺ ἐμοῦ ἰσχυρότερον, ἐπανιστάμενον κατὰ πάσης πίεσεως.

Καὶ ὅμως ἀγαπῶ τὰς φοβερὰς τοποθεσίας· μ' ἐμέμφεσο δὲ διὰ τοῦτο ὅτε ἤμεθα μαζὺ εἰς τὰ Πυρηναια. Ἠγανάκεις κατ' ἐμοῦ ὅτι ἀνεζήτητον πάντοτε κρημνοῦς, καὶ μ' ἔσυρες εἰς τὸ Βιαρρίτζ, ὅπου εὗρισκες θάλασσαν ν' ἀναπαύης τὰ βλέμματά σου, ἅτινα εἶχον κουράσει αἱ χαράδραι καὶ οἱ καταρράκται. "Ἄν τὸ καλοσκεπθῆς, θὰ ἰδῆς ὅτι ἦσο κατὰ τοῦτο παιητικώτερός μου. Σοῦ ἤρσεκεν ἡ θεὰ τοῦ φαινομένου ἀπίρου. Ἐγὼ εἶμαι ἴσως καλλιτέχνης καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐχω ἀνάγκην πραγμάτων περιορισμένων· τὰ θέλω μεγάλα, εἰν' ἀληθές· ἀλλὰ διὰ νὰ μοῦ φανοῦν ὠραῖα πρέπει νὰ ἔχωσι μεγάλην τὴν ὄψιν, ἀδιάρρονον πόσιν κατέχουσιν ἔκτασιν τὸ ὕψος τοῦ ὄγκου πρέπει ν' ἀνακινή ὑψηλὴν τινα ἐνδόμυχον ὀρμὴν μου, ἢ ἡρεμία τῶν χρωμάτων νὰ πρᾶυνη τὸ αἰσθητὰ μου, καὶ ἢ ἑξαψίς αὐτῶν νὰ τὸ ἐξάπτῃ. Δὲν θέλω νὰ φαντάζομαι τὴν φύσιν, οὐδὲ νὰ ἐπικρίνω ἢ ν' ἀνασκευάζω διὰ τῆς διανοίας μου τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Παραδίδομαι εἰς ὅ, τι ζητῶ, καὶ ἂν οὐδὲν μ' ἐλκύη, σημαίνει ὅτι οὐδὲν εὗρισκω.

Πλανῶνται ὡς παντὸς ἄλλου αἱ κρίσεις μου, ἴσως καὶ πλέον παντὸς ἄλλου, διότι ἔχω πολλάκις ἐντός μου φοβερὰς συγκινήσεις, κόπωσιν ἀνήκουστον ἢ παιδαριώδη εὐπάθειαν, καὶ οὐδεμίαν

αἰσθάνομαι δύναμιν πρὸς πάλιν, ὅταν ἤμαι μόνος. Παραδίδομαι ἐντελῶς εἰς ὅ, τι ἀγαπῶ, οὐδεμίαν ἔχω τῆς ἀγάπης μου συνείδησιν, οὔτε ἀναλογίζομαι λόγον αὐτῆς οἰομένηποτε ἢ εὐθύνην. Διὰ τοῦτο ἀρέσκομαι πολλάκις εἰς πράγματα ἀνυπαρκτα σχεδὸν καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ἀρκοῦντα ὅμως εἰς τὴν ψυχικὴν μου κατάστασιν, ὅπου ἄλλοτε πλημμυρεῖ καὶ ἄλλοτε στειρεῖται ἡ ζωὴ!

Ἐδῶ εἶμαι ἡρεμος, καὶ παρατηρῶ πάντα. Ἡ ἡρεμία μ' ὠφελεῖ. Μὲ καταλαμβάνει ὀλόκληρον καὶ μὲ βυκαλαῶ. Μοῦ ἐνθυμίζει τὰς παλαιὰς μου ἀγάπας, τὸν δεσποτισμὸν τῆς, ὃν τοσοῦτον ὑπέστην κατὰ τὰ νεαρά μου ἔτη, καὶ τὰς ἐσκεμμένας πρὸς αὐτὴν ἀπιστίας μου, ὅτε τοῦ καθήκοντος ἢ φωνῆ ἐπεκράτησε τῆς φωνῆς τῆς. Καὶ τὰς ἀπιστίας μου αὐτὰς μοῦ τὰς συγχωρεῖ, — τί λέγω; — μ' ἀνταμείβει μάλιστα δι' αὐτάς, ὡς ἂν μὴ τὰς ἐννοεῖ. Καὶ διατὶ τάχα νὰ μὴ τὰς ἐννοήσῃ; Δὲν εἶνε ὃν καὶ ἡ ἐρημία, μέγα, πολλαπλοῦν ὃν, ἡ φωνὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἀγκάλη τῆς φύσεως, ἣτις μᾶς ὁμιλεῖ καὶ μᾶς περιβάλλει; Δὲν εἶνε ἡ κοινὴ μήτηρ, ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ὠραίου; Δὲν τὴν τροποποιούμεν, ὡσάκις ζητοῦμεν παρ' αὐτῆς τὴν γαλήνην ἢ τὴν δραστηριότητα, ἃς ὁ ψευδὴς ἐν τῇ κοινωνίᾳ βίος ἡμῶν καταστρέφουσι πάντοτε καὶ ταραττοῦσιν; Ὑπάρχουσιν ἀναντιρρήτως ὠραι, καθ' ἃς, χωρὶς νὰ ἤμεθα ζωγράφοι, συγγραφεῖς, καλλιτέχναι ἢ σοφοί, μελετῶμεν ἢ ἐξετάζομεν τὴν φύσιν διὰ τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς ἂν εἰ ἀνεμνομεν ἀπὸ τοῦ μειδιάματος ἢ τῆς ἀπειλῆς τῆς τὴν κατεύουσαν ἢ τὸν κλυδωνισμὸν τῶν διανοημάτων ἡμῶν. Διὰ τοῦτο ἀρεσκόμεθα εἰς τινὰς θέσεις, ὡσανεὶ ἡ ἄψυχος ἐπιφάνεια ἀπεκάλυπτεν ἡμῖν τὴν πνυταχοῦ λανθάνουσαν ψυχὴν, καὶ πάσχομεν ἀπέναντι ἄλλων, ὡς εἰ τὸ ἐν τῇ ὕλῃ κρυμμένον πνεῦμα ἤρνεϊτο νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ μυστήριον τῆς ζωτικότητος αὐτῶν.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἡμετέρας μου αὐτῶν, εἰμ' ἐδῶ ἐξαίρετα, καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐλέξω οἰανδήποτε μόνωσιν, θὰ ἔζων ἐνταῦθα πολὺ εὐχαρίστως. Ὁ τόπος εἶνε τραχὺς καὶ φαειρὸς συνάμα, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἡ τραχύτης, τὴν δὲ φαειρότητα πρέπει τις μετὰ κόπου ν' ἀναζητήσῃ. Τὸ κλίμα εἶνε δριμύ, ψυχρότατον τὸν χειμῶνα καὶ θερμότερον τὸ θέρος. Ἡ ἄμπελος δὲν ὠριμάζει καλῶς καὶ παράγει οἶνον ξυνόν, οὔτινος οἱ κάτοικοι κάμνουσι κατάχρησιν, ὡς πανταχοῦ ὅπου ὁ οἶνος εἶνε κακός. Αἱ κορυφαὶ τῶν Σεβενῶν καλύπτονται πολλάκις ὑπὸ παγερῶν ἄμυλων, οἵτινες καταπίπτουσιν εἰς βροχὴν ἐπὶ τῶν κοιλάδων, ὡσάκις σαρῶνει αὐτοὺς ὁ ἄνεμος. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ καιρὸς εἶνε πολὺ ἰδιότροπος. Πότε σωροὶ συνέφερον παρὰδόξοι καὶ αἰφνίδιαι ἡλίου ἐκλείψεις, πότε διαυγὴς καὶ ψυχρὰ αἰθρία, ὅποια θὰ ἦτο πιθανῶς ἡ πρώτη τοῦ κόσμου αὐγὴ, καθ' ἣν ἐγένετο φῶς,

ὅτε δηλαδὴ ἡ γήνην ἀτμοσφαῖρα, ἀπαλλαγεῖσα τῶν κλυδῶνων τῆς, ἀφῆκε τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας νὰ πέσωσιν ἐπὶ τὸν κατάπληκτον νεαρὸν πλανήτην. Ὑπῆρχον τότε ἄνθρωποι; Ὑποθέσεις! Ὑπῆρχον ὅμως βεβαίως καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ περικυκλοῦσαι με φοβεραὶ λάθαι κατέκλυσαν καὶ συνετάρραξαν τὴν γῆν. Ἀνευρέθησαν ἀνθρώπων ὅστ' ἀπολιθωμένα εἰς τοὺς πρόποδας γειτονικοῦ ὄρους, ὑπὸ σωροῦς βασιλτοῦ καὶ σκωριῶν, ἐντὸς συμπαγεστάτων ὄγκων—λείψανα γέροντος καὶ παιδίου. Ὁ ἄνθρωπος εἶδε λοιπὸν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα δράματα τῆς φύσεως, ὧν ἡ παράδοσις εἶχε τοσοῦτον ἀπολεσθῆ, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐπέλθῃ τῆς ἐπιστήμης ἢ ἀπόφασις, ἢ ἀνακτῆσθ αὐτὰ ἢ ἱστορία τῆς γήνης σφαιρὰς ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς Γαλλίας. Ἐτι δὲ παραδοξότερον εἶνε ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γήνιου στρώματος, ὅπου εὐρίσκονται τὰ ἀνθρώπινα ὅστ' α, εὐρίσκονται καὶ λείψανα ζῶων, διακτωμένων σήμερον μόνον εἰς τὰς διακεκαυμένας ζῶνας. Καὶ τίγρεις καὶ ἐλέφαντες φαίνονται συνυπάρξαντες ἐδῶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλως δὲ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σπηλαιῶν ὅπου καταφαίνονται ἔχνη χονδρὰς χειροτεχνίας, ἀποδεικνύεται ἡ ὑπάρξις φυλῆς ἀγρίας, οἰκησάσης τὰ μέρη ταῦτα ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄν δὲ αἱ ὑψηλότεραι χῶραι, ὧν ἐφείσθησαν αἱ παλιρροιαὶ τῆς θαλάσσης, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κοιτίδες τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δύναται τις νὰ παραδεχθῆ μετὰ πάσης πιθανότητος, ὅτι ὁ τόπος οὗτος εἶνε μία τῶν γησιωτέρων. Ἄλλὰ τοῦτο ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῶν ἐρευνητῶν μου· ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἐμέ, εἶνε ν' ἀνεύρω μετὰ τῶν σημερινῶν ὄντων τὰ ἔχνητῶν κοινωνικῶν περιπετειῶν. Εὐρίσκω ἐνταῦθα φυλὴν ἐντελῶς ἰδιορρυθμὸν ἐν πλήρει φυσικῇ ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ φέρον αὐτὴν ἔδαφος: ἰσχυρὴν, σκυθρωπὴν, τραχεῖαν καὶ γωνιώδη οὕτως εἰπεῖν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ σώματος καὶ τὰς ὁμάδας τῆς ψυχῆς. Ἄλλὰ παρατηρῶ ἰδίως ἐπ' αὐτῆς τὸν ζῶντα τύπον τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος. Πνεῦμα τυφλῆς ὑποταγῆς ἀντιδρᾶ διαρκῶς πρὸς ἀγρίας στασιαστικὰς τάσεις, καὶ ἡ πᾶσαν κατάχρησιν ἀποδεχομένη δεισιδαιμονία παλαίει ἀπαύστως πρὸς τὰ βίαια πάθη ἅτινα ἀναρριπίζει. Οὐδαμῶ ἀλλαχοῦ κατέστη δεσποτικώτερος ὁ ζυγὸς τοῦ ἱερέως, ἀλλ' οὐδαμῶ ἐπίσης ἢ κατὰ τοῦ ἱερέως ἐπαναστατικὴ ἀντίδρασις ἐγένετο — καὶ θὰ ἐγένετο πάλιν εὐκαιρίας δοθείσης — ἀγριωτέρα. Ἐσυλλογίσθη τὴν πεδιάδα τῆς Ῥώμης, ὅτε σοῦ περιέγραφον τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Πού, τὸ ὅποιον οὐσιωδῶς διαφέρει αὐτῆς, ἴσως διότι μ' ἔκαμην ἐντύπωνσιν οὐχὶ φυσικὴ τις ὁμοιότης μετὰ τῶν ναοῦ τούτου, δεσπάζοντος τῆς ὅλης εἰκόνας διὰ τῆς σοβαρότητος καὶ τοῦ μεγαλείου του, καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ῥώμης δεσπάζοντος τῆς περίξ ἐρήμου διὰ τοῦ ὄγκου του, ἀλλ' ὁμοιότης τις διανοητικῇ

καὶ ἠθικῇ τοῦ πνεύματος τῶν κατοίκων. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης διαφορᾶς, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς φυσικῆς φιλοκερδείας καὶ φιλοπονίας τῶν ὀρεσιβίων, ὁ ἐδῶ λαὸς ὑιοῖζει μεγάλως πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν κρατῶν. Ἡ ἐμπάθης εἰκονολατρεία, λείψανον τῶν εἰδωλολατρικῶν χρόνων, ἢ ἀνόητος πίστις εἰς τὰ μικρὰ τοπικὰ θαύματα, αἱ μοναστικαὶ κακίαι, τὸ μῖσος πρὸ πάντων καὶ ἡ ἐκδικησις, ἀποτελοῦσιν οὐχὶ τὸν σημερινὸν χωρικὸν τοῦ Βελγί—διότι μεγάλως ἐβελτιώθη ἀπὸ τῆς σαράκοντα ἐτῶν, — ἀλλὰ τὴν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἱστορίαν αὐτοῦ, καὶ τὰ μνημεῖα τῆς. Ὁ στενὸς τῶν ὀρέων του κύκλος ὑπέβαλε τὰς αἰθαδεστάτας ληστείας τοῦ τιμαριωτισμοῦ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν φιλόρπαγα δεσποτείαν τοῦ κλήρου. Ὑπέφερον ἐκ τούτων ὁ λαὸς ἀλλὰ τὰς ὑπέστη, ἢ δὲ θεοσέβειά του καὶ τὰ ἔθη του διετήρησαν τὰ ἔχνη τῶν βιβαίων ἀγῶνων καὶ τῶν βαρβάρων προλήψεων τοῦ μεσαιῶνος. Θεότης τις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, μετενεχθεῖσα, λέγουσιν, ἐκ Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ ἀγίου Λουδοβίκου, ἦτο τὸ εἰδωλον ὅπερ συνέτριψεν ἡ ἐπανάστασις μετὰ αἰῶνας ὅλους λατρείας. Ἐνεκαινίσθη ἔκτοτε νέα μαῦρη παραγία, ἀλλ' εἶνε πανθομολογούμενον ὅτι δὲν εἶνε γνησία καὶ ὅτι δὲν θαυματουργεῖ ὅσον ἡ Παλαιά. Εὐτυχῶς διατηροῦνται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς Μητροπόλεως αἱ λαμπάδες, ἃς ἐκράτουν οἱ ἄγγελοι, ὅτε κατέβησαν οὐρανόνθεν ἵνα τοποθετήσωσι μόνον τῶν ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης τὸ ξόανον τῆς Ἰσιδος, καὶ δεικνύονται εἰς τοὺς εὐλαβεῖς πιστοὺς. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἄλλ' ἐν τῷ καπηλείῳ τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Ἐκαστος φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μάχαιράν του, κ' ἐμπήγει αὐτὴν ὑπὸ τὴν τράπεζαν μετὰ τῶν κνημῶν του. Οὕτω δὲ ὁμιλοῦσι, πίνουσι, φιλονεικοῦσιν, ἐρεθίζονται καὶ ἀλλησφαγοῦσιν. Αἱ ἔμφυτοι αὐταὶ τῶν ἰδιότητες ἐκλείπουσιν ὁσημέραι, δόξα τῷ Θεῷ, ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπον ὅμως ἀκόμη, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1845. Καὶ αἱ διασκευαίσεις ἐδῶ τῶν κατοίκων ἔχουσιν ἄγριον τὸν χαρακτῆρα. Αἱ γυναῖκες ἀποκλείονται αὐτῶν, διότι οἱ ἱερεῖς ἀπαγορεύουσι εἰς αὐτὰς νὰ χορεύωσι καὶ νὰ περιπατῶσι κἄν μετὰ τοῦ ἄλλου φύλου. Οἱ ἄνδρες λοιπὸν οὐδένα ἔχουσι χαλινόν, οὐδὲ σέβας οὐδὲ ἀβρότητα οἰανδῆποτε κατὰ τὰς σχέσεις των. Ἀποκροῦσιν μὲν πάντες τὴν ἄμεσον τοῦ ἱερέως ἐπίδρασιν, καὶ καταλείπουσιν εἰς αὐτὸν τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ διατηροῦσιν ὅμως τὸ πάθος ὅλον τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, ἐρίζουσι πίνοντες περὶ δόγματος καὶ ἀλληλοκτονοῦσι. Τοιαύτη τῶν ἡ ἱστορία.

Ὡς πρὸς τὰς ἔξεις των, εἰσὶν ἀποτέλεσμα φυσικὸν τοῦ ἐξημμένου καὶ ἐριστικοῦ τῶν βίου. Τὴν τραχύτητα τῶν ἡθῶν γεννᾷ τῶν ἰδεῶν ἢ τραχύτης. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις κακῶς ἐννοεῖ τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας, ἐννοεῖ καὶ τὸν βίον κακῶς καὶ φθείρει αὐτὸς ἑαυτόν. Ὁ τόπος, καίτοι ξηρὸς

πολλαχού, ἔχει πλοῦτον μέγαν, πηγὰς θαυμασίας γονιμότητος, λειμῶνας ἐξαισίους καὶ κατοίκους ἐκτάκτως φιλεργούς. Ἄλλ' ὁ χωρικός — καὶ ἐνοῶ τὸν καλλιεργούντα τὰ ἴδια ἑαυτοῦ κτήματα, διότι ὁ ἄλλος εἶνε πάντῃ ἄπορος — οὐδεμίαν ἔχει ἀπόλαυσιν καὶ οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων ἀνάγκην. Ὁ οἶκος του ἔχει ἀνήκουστον ρυπαρίαν. Ἡ ὄροφῆ, καλυπτομένη διὰ πλέγματος ἐκ πεταύρων εἶνε φυλακεῖον παντός τροφίμου καὶ παντός συνάμα βράκου τῆς οἰκίας. Πνίγεται τις εἰσερχόμενος, ἐκ τῆς νυκτιώδους ὀσμῆς τοῦ ταχυτοῦ λαρδίου, καὶ τῆς ἀποφορᾶς ἣν ἀναδίδουσι τὰ κρεμάμενα ἐκεῖθεν, δίκην πολυελαίων, παντοειδῆ ἀκάθαρτα πράγματα: ἀλειμματοκήρια καὶ κομβολόγια ἀλάντων, λευχίματα ῥυπαρὰ καὶ παλαιὰ πέδιλα ἀνάμικτα μὲ τὸν ἄρτον καὶ τὸ κρέας. Καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτῆ τῶν οἰκιῶν τὰς καθιστᾷ ὁμοίας μὲ φρουρία μᾶλλον καὶ στρατόπεδα. Ὁ οἶκος ὑψοῦται ἐπὶ βάσεως ὑψηλῆς, ταπεινοῦται δὲ ὑπὸ χαμηλῆν ὄροφῆν, ὅπου ἀναερίζεται τις διὰ κλιμάκων. Ἐντός μιᾶς ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ὅπου κατὰ τύχην εἰσῆλθον, εἶδον εἰκόνας ἱερὰς ἐπὶ τῶν τοίχων ἐγγύς ἄλλων εἰκόνων ἀσέμνων. Ἄλλ' ἦτο πανδοχεῖον, τόπος ὅπου οὐδέποτε εἰσέρχονται τίμιαι γυναῖκες. Ἦκουσα τοὺς πινοντας χωρικούς, καὶ οἱ λόγοι των ἦσαν μίγμα ἀνάλογον πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν τοίχων, σύμφυρμα ὄρκων, ἀναμιμνησκόντων λόγους ἱερούς, καὶ βδελυρῶν αἰσχρολογιῶν. Πρόσθετος καὶ αὐτῆ ὁμοιότης πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν χωρικών τῶν περιχώρων τῆς Ῥώμης φαίνεται ὅτι πᾶσα φανατικὴ λατρεία τῶν ἐξωτερικῶν θρησκευτικῶν τύπων γεννᾷ καὶ διψᾷ βλασφημίαις.

"Ὅσα σοῦ γράφω ἀναφέρονται εἰς τοὺς ὄρεινους χωρικούς: οἱ ἐγγύτερον τοῦ κέντρου τοῦ λεκανοπεδίου καὶ τῶν πόλεων του εἶνε περισσότερο πολιτισμένοι. Ἄλλως δέ, καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, ὡς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἔχουσι, πλὴν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν, καὶ μεγάλας ἀρετάς. Εἶνε χρηστοὶ καὶ ὑπερήφανοι. Ἡ ὑποδοχὴ των οὐδὲν ἔχει τὸ δουλικόν, ἡ δὲ φιλοξενία των εἶνε αὐθόρμητος καὶ ἀνυπόκριτος. Ἐγούσιν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν τὰς τραχύτητας καὶ τὰς καλλοῦνὰς τῆς χώρας των καὶ τοῦ οὐρανοῦ των. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶνε πιστοὶ καὶ χωρὶς ψευδευλαβείαν, εἶνε βεβαίως ἀληθῶς εὐσεβεῖς: ὅσοι δὲ ἐταξείδευσαν κᾶπως καὶ ἔλαθον ἀτελῆ τινὰ πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐκφράζονται μὲ ἀπερίστροφον καὶ κᾶπως ἀλαζονικὴν εἰλικρίνειαν, ἥτις δὲν δυσαρεστεῖ βεβαίως τὸν μὴ ἔχοντα φυλετικὰς προλήψεις.

Αἱ γυναῖκες ἔχουσιν ὅλα τὸ ἦθος εὐπαρρησιαστον καὶ φιλόφρον. Μὲ φαίνονται ἀγαθαὶ καὶ βίαιαι, στεροῦνται δὲ χάριτος μᾶλλον ἢ καλλονῆς. Αἱ κεφαλαὶ των, ἅς καλύπτουν διὰ μικροῦ πετάσου ἐκ πιλήματος κοσμουμένου μὲ χάνδρας καὶ πτερὰ, ἔχουσι κατὰ τὴν νεότητά των ἱκανὸν

θέλγητρον καὶ κατὰ τὸ γῆρας ἀξιοπρεπῆ τινὰ σοβαρότητα. Ἄλλὰ τὸ ἐξωτερικόν των ἐν γενεῇ εἶνε πολὺ ἀρρενωπόν. Οἱ ὄμοι των εἶνε εὐρεῖς καὶ τετράγωνοι, δυσανάλογοι πρὸς τὸ ἰσχνὸν σῶμα των, ἡ δὲ παντελής ἔλλειψις καθαριότητος καθιστᾷ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῶν λίαν δυσάρεστον θέαμα. Ἐπὶ τῶν βουνῶν δὲν βλέπει τις ἄλλο ἢ διαρκῆ ἔχθεισιν βρακῶν ἄνευ χρώματος, κρεμαμένων ἐπὶ μακρῶν κνημῶν, γυμνῶν καὶ πηλοφόρων, χωρὶς νὰ λείπωσιν, ἐνοεῖται, χρυσὰ κοσμήματα, καὶ ἀδάμαντες πολλάκις εἰς τὰ ὦτα καὶ τὸν τράχηλον. Ἀντίθεσις οἰκτρὰ πολυτελείας καὶ πενίας, ἥτις μ' ἀνέμνησε τὰς ἐπαίτιδας τῶν Τιβούρων.

Ἐν τούτοις αἱ γυναῖκες ἐδῶ εἶνε φίλεργοι. Ἡ τεχνὴ τῶν τριχάπτων παραδίδεται ἀπὸ μητρὸς εἰς θυγατέρα. Εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ τὸ παιδίον νὰ ψελλίξῃ, θέτουσιν ἐπὶ τῶν γονάτων του μίαν μεγάλην τολύπην καὶ ἐν δέμα πηνίων εἰς τὰς χεῖρας του, ὅταν δὲ γείνη δεκαπέντε ἢ δεκαεὶ ἐτῶν ἡ κόρη ἐκτελεῖ θαυμάσια ἐργόχειρα ἢ κηρύττεται ἄλλως ἡλίθια καὶ θεωρεῖται ἀνάξια τοῦ ἄρτου τὸν ὁποῖον τρώγει. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ὥραιας καὶ λεπτῆς αὐτῆς τέχνης, ἥτις τοσοῦτον ἀρμυρίζει εἰς τὴν καρτερικὴν δεξιότητα τῆς γυναικός, αἱ καλλίτεραι τεχνίτριαι ὑφίστανται καὶ ἄλλην, πλὴν τῆς τοῦ κλήρου, τυραννίαν: τὴν τυραννίαν τῶν ἐμπόρων οἵτινες τὰς ἐκμεταλλεῖονται. Ἐπειδὴ πᾶσαι τοῦ Βελαὶ καὶ τῆς Ὠδέρνης αἱ χωρικαὶ ἤξευρουσι νὰ κατασκευάζουσι τρίχαπτα, ὑπόκεινται πᾶσαι ἀναγκαιῶς εἰς τὸν νόμον τῆς εὐθηνίας, καὶ φρίττει τις ἀληθῶς ἐκ τῆς πενιχρότητος τοῦ ἡμερομισθίου των. Ὁ ἔμπορος κερδαίνει ἐδῶ οὐχὶ ἑκατὸν τοῖς ἑκατόν, ὡς αὐτὸς συνήθως νομίζει ἀναγκαῖον — καὶ δίκαιον — ἀλλὰ πεντάκις ἑκατόν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Εἶνε ὁμῶς ἀληθές, ὅτι οἱ ἔμποροι τιμωροῦνται συχνάκις δι' οὐ ἀμαρτάνουσι, καὶ καταστρέφονται ἀμοιβαίως διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὡς κατεστράφησαν αἱ χωρικαὶ ἐκτελοῦσαι τὸ αὐτὸ ἔργον. Αὐτὸ εἶνε ὁ νόμος καὶ ἡ τιμωρία τοῦ ἐμπορίου.

Ἄλλ' ἀρετὰ σοῦ εἶπα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεώς μου, καὶ γενικὴν τινὰ περιγραφὴν τοῦ τόπου. Μοῦ ἐζήτησες, ἀγαπητέ μου ἀδελφέ, μακρὰν ἐπιστολήν, προβλέπων ὅτι, κατὰ τὰς μονήρεις καὶ ἀύπνους μου ὥρας, θὰ ἐσυλλογιζόμην ἄλλως παρὰ πολὺ τὸν ἑαυτόν μου, τὸν ἀχαριν βίον μου καὶ τὸ ὀδυνηρόν μου παρελθόν, πλησίον τοῦ παιδιοῦ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον κοιμᾷτ' ἐκεῖ ἐμπρὸς μου ἐνώ σου γράφω. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ παρυσία του ἀναξείως πολλὰς πληγὰς, καὶ σοῦ χρεωστῶ χάριν ἀληθῶς, ὅτι μὲ ἠνάγκασεν νὰ λησμονήσω κᾶπως τὸν ἑαυτόν μου διὰ γενικωτέρων ἐντυπώσεων. Ἐν τούτοις μοὶ παρέχει καὶ αὐτὸ συγκινήσεις οὐχὶ ἀμιγεῖς γλυκύτητος. Νὰ κλείσω τὴν ἐπιστολήν μου, χωρὶς νὰ σοῦ ὁμιλήσω περὶ

αὐτοῦ ; Βλέπεις, διατάζω, καὶ φοβοῦμαι ὅτι θὰ προκαλέσω τὸ μειδιάμα σου. Ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἀποστρέφεις τὰ μικρά· ἐγὼ, χωρὶς νὰ αἰσθάνωμαι τὴν ἀποστροφὴν σου, ἐφοδούμην ἄλλοτε τὴν ἐπαφὴν τῶν ὄντων αὐτῶν, ὧν ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ἀθωότης ἐτρόμαζον τὸ λογικόν μου. Σήμερον ὁμως μετεβλήθη ὅλος. Ὅσον δὲ καὶ ἂν μὲ περιπαίξεις, θὰ σοῦ ἀνοιξῶ ὅλην μου τὴν καρδίαν. Naί, ναί, φίλε μου, πρέπει νὰ τὸ κάμω. Πρέπει νὰ καταστείλω τὴν ἀδικαιολόγητον ἐντροπὴν μου διὰ νὰ μὲ γνωρίσης ὁλόκληρον.

Τὸ παιδίον αὐτὸ—τὶ τὰ θέλεις—τὸ λατρεύω, καὶ βλέπω ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ καταστῆ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τοῦ βίου μου. Δὲν μὲ φέρει τὸ καθήκον μόνον πλησίον του· τὰ σπλάγχνα μου αὐτὰ μὲ καλοῦσιν πρὸς αὐτὸ, ἂν ὀλίγος μόνον καιρὸς παρέλθῃ χωρὶς νὰ τὸ ἰδῶ. Εἶνε πολὺ καλά ἐδῶ· δὲν στερεΐται τίποτε, ἐνδυναμοῦται, ἀγαπᾶται. Οἱ θεοὶ τοῦ γονεῖς εἶνε ἐξαίρετοι ἄνθρωποι, καὶ βλέπω ὅτι τὸ περιποιῶνται ἐξαίρετα, ὄχι μόνον ἐκ συμφέροντος ἀλλὰ καὶ ἐκ αἰσθήματος. Κατοικοῦσι τὸ περιωζόμενον ἔτι καὶ προσηκόντως ἐπισκευασθὲν μέρος τοῦ πύργου, τὸ δὲ παιδίον ἀνατρέφεται ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ βράχου, ὑπὸ λαμπρὸν οὐρανὸν καὶ καθαρὸν ἀέρα, καὶ ὑπὸ περιποιητικῶν καὶ καθαρῶν ἀνθρώπων. Ἡ γυνὴ ἐκατοίκησεν εἰς Παρισίους. Ἐννοεῖ πόσῃ δόσιν ἐνεργείας καὶ ἠπιότητος συγχρόνως χρειάζεται ἡ διάνοια παιδίου ἀβροτέρου τῶν ἰδικῶν της, ἀλλ' ἐπίσης εὐρώστου. Ἡδυνάμην λοιπόν, ὡς βλέπεις, νὰ μὴ ἔχω ἀνησυχίαν, καὶ ν' ἀναμένω τὴν ἡλικίαν του ἐκείνην, καθ' ἣν θὰ παραστῇ ἀνάγκη ἄλλης πλὴν τῆς σωματικῆς του θεραπείας. Καὶ ὁμως ἀνησυχῶ ὅπωςδῆποτε, ὡς αἰεὶ εἶμαι μακρὰν του. Ἡ ὑπαρξίς του μοῦ παρίσταται τότε ὡς διαρκῆς τις ἀγωνία καὶ κλύδων τοῦ βίου μου. Ἄλλ' εὐθὺς ὡς τὸ ἰδῶ, παρέρχεται ὁ τρόμος μου καὶ ἀνακουφίζεται ἡ λύπη μου. Τί νὰ σοῦ εἰπῶ; τὸ ἀγαπῶ! Αἰσθάνομαι ὅτι μοῦ ἀνήκει καὶ τοῦ ἀνήκω ἐπίσης. Αἰσθάνομαι ὅτι εἶνε ἐγὼ, ναί, ἐγὼ, πολὺ περισσότερον ἢ ἡ ταλαίπωρος μήτηρ του. Καθ' ὅσον σαφνίζονται τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ αἱ διαθέσεις του, μάτην προσπαθῶ ν' ἀνεύρω ἐπ' αὐτοῦ ἔχνος ἐκείνης, οὐδ' ἐλπίζω κἂν νὰ τὸ ἀνεύρω ποτέ. Παρὰ τὸν κοινότατον νόμον, καθ' ὃν τὰ ἄρρενα ὁμοιάζουσι τῆς μητρὸς τῶν περισσότερον ἢ τὰ θήλια, τὸ παιδίον αὐτὸ θὰ ὁμοιάσῃ τοῦ πατρὸς του ἂν ἐξακολουθήσῃ ἀναπτυσσόμενον ὡς φαίνεται ἀπὸ τοῦδε. Ἐχει ἤδη τὴν ἀπάθειαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀγρίαν δειλίαν τῆς νηπιακῆς μου ἡλικίας, περὶ ὧν τόσα συχνάκις διηγείται ἡ μήτηρ μου, καὶ τὰς αἰφνιδίας τρυφερότητάς μου, αἵτινες τὴν ἔκαμνον ὡς λέγει, νὰ μὲ συγχωρῇ καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾷ μάλιστα. Ἐφέτος μὲ παρετήρησεν πλησίον του τὸ

πρῶτον. Κατ' ἀρχὰς ἐφοβήθη, ἀλλὰ τώρα μοῦ μειδιά καὶ προσπαθεῖ νὰ μοῦ ἑμιλήσῃ. Τὸ μειδιάμα καὶ τὸ ψέλλιμά του μὲ κάμνον ν' ἀνασκιρτῶ, καὶ ὅταν ζητῇ τὴν χεῖρα μου διὰ νὰ περιπατήσῃ, δὲν εἰξέυρω πόσῃ αἰσθάνομαι πρὸς αὐτὸ εὐγνωμοσύνην καὶ γαμίζουσι οἱ ὀφθαλμοὶ μου δάκρυα.

Ἄλλ' ἀρκεῖ· δὲν θέλω νὰ ἐκλάβῃς κ' ἐμὲ παιδίον. Σοῦ τὰ εἶπα ὅλ' αὐτὰ, διὰ νὰ μὴν ἀπορῆς πλέον, ὅταν δὲν θέλω ν' ἀκούω τὰ περιέμου σχέδια σου. Ἐννοεῖς, ἀδελφέ μου, ὅτι οὔτε περὶ ἔρωτος οὔτε περὶ γάμου δύνασαι πλέον νὰ μοῦ κάμης λόγον. Δὲν ἔχει ἀρκετὴν εὐτυχίαν ἢ ψυχὴν μου, ὥστε νὰ δώσῃ καὶ εἰς ὑπαρξίν ἄλλην ἣτις ἤθελε παρεντεθῆ νέα εἰς τὴν ζωὴν μου. Ἡ ζωὴ αὐτὴ μόλις θ' ἀρκέσῃ εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθήκοντων μου. Τὸ αἰσθάνομαι ἐκ τῆς ἀγάπης μου πρὸς τὸν Διδιέ, τὴν μητέρα καὶ σέ. Μὲ τὴν διψαν δὲ αὐτὴν τῆς σπουδῆς, ἣτις τόσον συχνάκις καταλήγει εἰς πυρετόν, ποῦ θὰ εὔρισκον ἐγὼ καιρὸν νὰ θέλῃω τὴν ζωὴν νεαρᾶς γυναικός, ποθοῦσης εὐτυχίαν καὶ φαειρότητα; Ὁχι, ὄχι· μὴ τὰ συλλογίζωμεθα αὐτὰ· καὶ ἂν ἡ ἰδέα τῆς βιωτικῆς μου αὐτῆς ἀπομονώσεως εἶν' ἔτι ἐνίοτε τρομερὰ εἰς ἄνθρωπον τῆς ἡλικίας μου, βοήθει με νὰ τὴν ὑποφέρω μέχρις οὐ φθάσῃ ὁ καιρὸς, καθ' ὃν θὰ ἦνε φυσική. Ὀλίγα ἔτη ὑπολείπονται. Ἡ ἀγάπη σου θὰ τὰ βραχύνη, τὸ εἰξέυρεις. Διατήρησέ την πάντοτε, ἐπιεικῆ πρὸς τὰ ἐλαττώματά μου καὶ γενναίαν πρὸς τὴν ἐμπιστοσύνην μου.

Υ. Γ. Ὑποθέτω ὅτι ἡ μήτηρ μου ἀνεχώρησε διὰ τὸ Σεβάλ μετὰ τῆς δεσποινίδος Σκίν-Ζενέ, καὶ ὅτι τὰς συνώδευσε. Ἄν τυχὸν ἡ μήτηρ ἀνησυχῆσῃ δι' ἐμέ, εἰπέ της, ὅτι σοῦ ἔγραψα, καὶ ὅτι εὔρισκομαι πάντοτε εἰς τὴν Νορμανδίαν.

Ἐπειτα συνέχεια.

ΤΑΣΟΥΛΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἦτο ἡ σειρά τῆς μάγας του νὰ φρουρήσῃ ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ἐγεγνηρίου· ἀπὸ δύο δ' ὥρῶν ὁ Κίμων εἶχεν ἀναγκάσει τὸν φρουροῦντα σύντροφόν του, καταπεποιημένον ἐκ τῆς τελευταίας πορείας, νὰ ὑπάγῃ ν' ἀναπαυθῇ, καὶ αὐτός, εἰ καὶ μαγαδῶρος, μὴ ὑποχρεούμενος εἰς τοῦτο, εἶχε λάβει τὴν θέσιν του, φρουρῶν πρὸ τῆς κλειστῆς θύρας τοῦ χαμηλοῦ οἰκοδομήματος, ἐν τῷ ὀποίῳ ἐστρατώνετο τὸ σῶμα τῶν ἑθελοντῶν, εἰς οὓς καὶ αὐτός κατελέγετο. Εἶχεν ἤδη ἐξημερώσει ὁ αὐτοσχέδιος στρατὸν—τέσσαρες χαρηλοὶ ξηρότοιχοι, ὧν οἱ δύο μακρότεροι, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀντὶ στέγης